

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЕКОЛОГІЗАЦІЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 330.3:502.3(477)

JEL Classification: Q01, Q56, O13, E62

DOI: 10.37332/2309-1533.2024.4.18

Цимбалюк І.О.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
Хомюк Н.Л.,
д-р екон. наук,
завідувач кафедри менеджменту,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк,
Смалюх В.М.,
викладач відділення економіки і підприємництва,
Волинський фаховий коледж Національного університету харчових
технологій

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ЧЕРЕЗ ЕКОЛОГІЧНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Tsymbaliuk I.O.,
dr.sc.(econ.), professor,
professor at the department of management,
Khomiuk N.L.,
dr.sc.(econ.),
head at the department of management,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk,
Smaliukh V.M.,
lecturer of the department of economics and entrepreneurship,
Volyn Vocational College of the National University of Food Technologies

ECONOMIC GROWTH THROUGH ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY: PROSPECTS FOR GREEN ECONOMY DEVELOPMENT IN UKRAINE

Постановка проблеми. У сучасній економічній науці поняття екологічної відповідальності держави зазнало значної еволюції. Спочатку воно зводилося до обов'язку компенсувати шкоду, завдану навколишньому середовищу внаслідок господарської діяльності. Однак сьогодні екологічна відповідальність розглядається як інтегрований компонент державної політики, спрямований на забезпечення сталого розвитку та гармонізації економічного зростання з охороною довкілля.

Екологічна відповідальність держави є складним соціальним та еколого-правовим інститутом, який існує в двох формах: еколого-правовій (юридична відповідальність) і еколого-економічній (економічна відповідальність) [1]. З юридичних позицій екологічна відповідальність виникає в результаті дії екологічного законодавства, що визначає нормативи здійснюваних підприємствами викидів. В економічному аспекті вона передбачає впровадження економічних важелів, таких як екологічні податки та фінансові стимули для зменшення негативного впливу на довкілля.

Важливо зазначити, що екологічна відповідальність є невід'ємною складовою соціальної

відповідальності держави. Вона спонукає до перегляду екологічної політики та стратегії, впровадження заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище [2].

Вплив екологічної відповідальності на економічне зростання є багатограним. З одного боку, впровадження екологічних стандартів та регуляцій може вимагати додаткових витрат на модернізацію виробництва та впровадження чистих технологій. З іншого боку, такі заходи сприяють підвищенню ефективності використання ресурсів, стимулюють інновації та відкривають нові ринки для екологічно чистої продукції. Крім того, екологічно відповідальна політика підвищує привабливість країни для інвесторів, які все більше звертають увагу на екологічні аспекти діяльності.

Виходячи з цього, актуальність дослідження економічного зростання через екологічну відповідальність визначається необхідністю аналізу фінансування природоохоронних заходів в Україні та оцінювання його відповідності міжнародним стандартам. В умовах екологічних викликів та євроінтеграційного курсу країни критично важливо дослідити динаміку екологічних інвестицій, їхню структуру та ефективність використання для забезпечення сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання екологічної відповідальності неодноразово піднімалися у наукових працях. Зокрема І. Білик, М. Кіндій, В. Подарин, Ю. Бродович та В. Бродович висвітлювали причини впровадження практики екологічної відповідальності та її стратегічне значення для сучасного бізнесу [3; 4]. Наукові дослідження свідчать про важливість екологічної відповідальності для сталого економічного розвитку. Зокрема, колектив авторів на чолі з Н. Павліхою [5; 6; 7] аналізують вплив сталого розвитку на економічну безпеку регіонів, управління водними ресурсами та перспективи екологічного туризму в Україні. Методологічні засади зеленої економіки досліджували Р. Зварич, О. Масна, І. Рівіліс [8], акцентуючи увагу на необхідності державного регулювання та інновацій для екологічного зростання. Досвід регулювання природокористування в ЄС, зокрема фінансові інструменти, розглядала Ю. Бут [9], підкреслюючи їхню ефективність для скорочення забруднення. Фінансові аспекти зеленої економіки висвітлює В. Федчишин [10], який порівнює частку екологічних витрат у ВВП України та країн ЄС. У своїх працях Л. Якушенко [11] досліджує європейські механізми екологічної політики, а О. Криворучкіна [12] аналізує перспективи екологічного страхування.

Однак, у розглянутих публікаціях бракує ґрунтового аналізу взаємозв'язку між екологічною відповідальністю та довгостроковою стійкістю економічного зростання, що ускладнює розробку ефективних механізмів екологічного фінансування, створюючи потребу у дослідженні оптимального механізму фінансування зеленої економіки, який забезпечить одночасне економічне зростання та екологічну стійкість країни.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі фінансування природоохоронних заходів в Україні, оцінюванні його динаміки та ефективності у порівнянні з міжнародними стандартами, а також у виявленні проблем і перспектив розвитку зеленої економіки як чинника довгострокового економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зелена економіка є сучасною моделлю господарювання, що спрямована на зниження екологічних ризиків та дефіциту природних ресурсів, забезпечуючи при цьому сталий розвиток без погіршення стану навколишнього середовища. Вона поєднує економічне зростання з екологічною стійкістю та соціальною справедливістю, прагнучи досягти гармонії між потребами суспільства та можливостями екосистем [8].

У країнах ЄС зелена економіка є пріоритетним напрямом розвитку, що відображається у впровадженні екологічних податків та фінансуванні екологічних програм. Зокрема, надходження від екологічних податків становить близько 2,4 % ВВП, що свідчить про значну увагу до екологічних аспектів у формуванні економічної політики [9]. Програма European Green Deal стала каталізатором масштабних змін у енергетичному секторі ЄС, спрямованих на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Європейський досвід демонструє, що успішна політика у сфері зеленої енергетики базується на поєднанні економічних стимулів, регуляторних механізмів та послідовної державної підтримки інновацій [13].

Ефективна реалізація екологічної політики та перехід на засади зеленої економіки значною мірою залежить від рівня фінансування природоохоронних заходів, що включає капітальні інвестиції та поточні витрати. Ці два компоненти забезпечують як розвиток екологічної інфраструктури, так і підтримку екологічних стандартів у промисловості.

Капітальні інвестиції в охорону довкілля є важливим індикатором екологічної модернізації країни, покриваючи витрати на будівництво очисних споруд, оновлення промислових технологій для зменшення викидів, розробку відновлюваних джерел енергії та впровадження циркулярної економіки.

Аналіз динаміки капітальних інвестицій в Україні у 2014–2023 роках (табл. 1) показує, що їхній обсяг коливався від 6446 млн грн (2022 р.) до 16256 млн грн (2019 р.). Найвищий рівень інвестування спостерігався у 2019 році (16256 млн грн), після чого відбулося скорочення.

Відносна частка капітальних інвестицій у ВВП України також зазнавала суттєвих змін. У 2014 році вона становила 0,50 % ВВП внаслідок відносно низького рівня довгострокових екологічних інвестицій. У 2016 році цей показник зріс до 0,56 %, що свідчить про активізацію екологічної політики.

Починаючи з 2020 року, частка капітальних інвестицій у ВВП почала скорочуватися, досягнувши 0,12 % у 2022–2023 роках.

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій та поточних витрат на охорону довкілля в Україні у співвідношенні до ВВП

Роки	ВВП, млн грн	Капітальні інвестиції на охорону довкілля (млн грн)	Поточні витрати на охорону довкілля (млн грн)	Частка капітальних інвестицій у ВВП (%)	Частка поточних витрат у ВВП (%)
2014	1586915	7960	13966	0,50	0,88
2015	1988544	7676	16916	0,39	0,85
2016	2385367	13390	19098	0,56	0,80
2017	2981227	11026	20466	0,37	0,69
2018	3560302	10074	24318	0,28	0,68
2019	3977198	16256	27480	0,41	0,69
2020	4222026	13240	28093	0,31	0,67
2021	5450849	14114	30691	0,26	0,56
2022	5239114	6446	24127	0,12	0,46
2023	6627961	8284	29314	0,12	0,44

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України [14]

Зниження рівня капітальних інвестицій після 2019 року пояснюється кількома чинниками, серед яких найбільший вплив мали: економічна нестабільність, викликана пандемією COVID-19; військові дії та російська агресія, що суттєво обмежила можливості інвестування; переорієнтація державного фінансування на військові потреби та соціальну підтримку.

На сьогодні в Україні існує критична необхідність активізації капітальних вкладень у природоохоронну діяльність, особливо у сфері енергетики, переробки відходів та очищення води.

На відміну від капітальних інвестицій, *поточні витрати* забезпечують підтримку вже існуючих природоохоронних систем і включають витрати на екологічний моніторинг, обслуговування очисних споруд, управління відходами та фінансування заходів зі зменшення промислових викидів.

Протягом 2014–2023 років поточні витрати на охорону довкілля зростали. У 2014 році вони становили 13966 млн грн, а в 2023 році – 29314 млн грн, тобто зросли у 2,1 раза. Однак частка цих витрат у ВВП поступово знижувалася: з 0,88 % у 2014 році до 0,44 % у 2023 році. Зниження відносного рівня поточних витрат свідчить про зменшення державного та приватного фінансування екологічних заходів у промисловості, що може негативно вплинути на екологічну ситуацію в країні.

Відповідно до даних Євростату, у 2022 році загальні витрати державного сектору ЄС на охорону навколишнього середовища становили 0,8 % від ВВП. Серед країн ЄС, Нідерланди витратили 1,4 % ВВП на охорону довкілля, Бельгія – 1,2 %, Франція та Мальта – по 1,1 % [15]. В Україні ж у 2023 році вони становили 0,44 % (поточні витрати) та 0,12 % (капітальні інвестиції), що значно нижче міжнародних стандартів.

Фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища в Україні є багатовекторним і спрямовується на різні напрями природоохоронної діяльності. Загальні витрати на охорону довкілля у 2014–2023 роках демонструють тенденцію до зростання, хоча певні періоди характеризуються скороченням фінансування (табл. 2).

Охорона атмосферного повітря і проблеми зміни клімату є одним із ключових у фінансуванні екологічних заходів. У 2014 році на охорону повітря було витрачено 9198,85 млн грн, а у 2023 році – 10422,03 млн грн. Однак, якщо порівняти це зі зростанням загальних природоохоронних витрат, стає очевидним, що частка фінансування цього напрямку знизилася.

Зменшення темпів фінансування може мати негативні наслідки, оскільки забруднення атмосферного повітря залишається однією з головних екологічних проблем України. Враховуючи міжнародні тенденції та зобов'язання України в межах Європейського зеленого курсу, необхідно посилити фінансування заходів із зниження викидів парникових газів та впровадження технологій екологічно чистої енергетики.

Витрати на очищення водних ресурсів демонструють стійку тенденцію до зростання. У 2014 році на цю сферу було спрямовано 7527,13 млн грн, тоді як у 2023 році ця сума сягнула 13731,60 млн грн. Таке зростання фінансування є важливим показником, оскільки проблема забруднення водних об'єктів в Україні є однією з найгостріших.

Таблиця 2

Обсяг витрат на охорону навколишнього природного середовища

Роки	Усього, млн грн	У тому числі, млн грн:				
		на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	на очищення зворотних вод	на поводження з відходами	на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	на інші заходи
2014	233385,9	9198,9	7527,1	6539,1	1749,0	1093,9
2015	290032,4	9195,6	8066,9	7650,9	1890,5	1185,3
2016	378314,1	15151,5	10302,8	7880,0	3405,7	2041,0
2017	468927,5	13129,5	10673,0	8784,5	3455,0	3089,5
2018	603044,4	12972,3	13128,9	10522,6	2470,0	3122,3
2019	651458,9	19219,7	15149,8	11980,9	7338,3	3553,9
2020	536310,0	15615,7	16342,3	12775,2	4476,8	4750,2
2021	704590,3	17283,7	16710,1	12884,2	5469,6	5166,8
2022	433787,0	8803,0	11687,7	9707,4	3727,9	2778,6
2023	656594,8	10422,0	13731,6	13019,5	4938,6	3294,0

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України [14]

Незважаючи на позитивну динаміку фінансування, ефективність витрат на очищення вод залишається питанням для подальшого дослідження. Значні обсяги забруднених вод все ще скидаються у поверхневі водойми, що вимагає удосконалення систем очищення та посилення контролю за їхнім станом.

Фінансування заходів, спрямованих на поводження з відходами, також демонструє зростання. У 2014 році на цей напрям було витрачено 6539,15 млн грн, а у 2023 році – 13019,54 млн грн, або 29 % від загального обсягу витрат на охорону навколишнього природного середовища (рис. 1). Однак, навіть при збільшенні фінансування, проблема залишається актуальною, адже Україна досі відстає від європейських стандартів у сфері управління відходами. Необхідно збільшити частку коштів, спрямованих на розвиток інфраструктури переробки, впровадження технологій вторинної переробки та зменшення обсягів захоронення відходів.

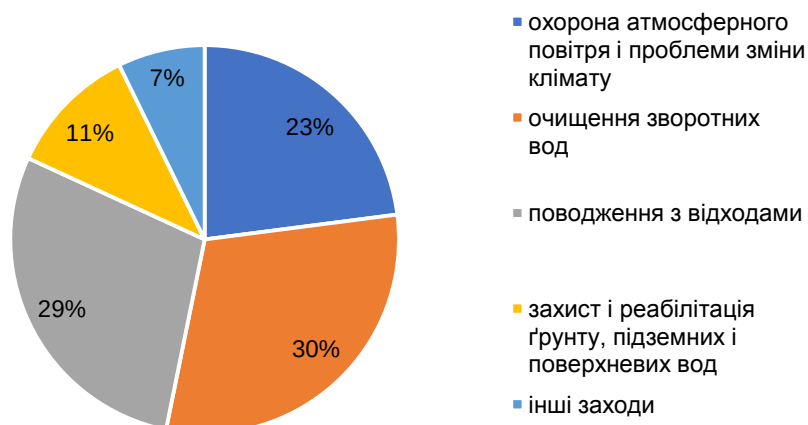

Рис. 1. Структура витрат на охорону навколишнього природного середовища в Україні у 2023 р.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України [14]

В Україні, попри певний прогрес у фінансуванні природоохоронних заходів, результати залишаються неоднозначними. Ефективність екологічних витрат визначається їхнім впливом на зниження рівня забруднення та покращення стану довкілля.

Аналізуючи дані за 2014–2023 роки, спостерігається тенденція до зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферу: з 3350 тис. тонн у 2014 році до 1224 тис. тонн у 2023 році. Це може свідчити про певну ефективність витрат на охорону атмосферного повітря. Однак, зниження обсягів утворення відходів не є таким виразним, що вказує на необхідність підвищення ефективності

витрат у цій сфері (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка обсягів забруднення довкілля та ефективності природоохоронних витрат в Україні

Роки	Викиди забруднюючих речовин (тис. тонн)	Ефективність витрат щодо викидів в повітря (млн грн / тис. тонн)	Утворення відходів (тис. тонн)	Ефективність витрат щодо утворення відходів (млн. грн / тис. тонн)	Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн м ³	Ефективність витрат щодо забруднення зворотних вод (млн грн / млн м ³)
2014	3350	2,75	355000	0,02	923	8,16
2015	2857	3,22	312268	0,02	875	9,22
2016	3078	4,92	295870	0,03	698	14,76
2017	2585	5,08	366054	0,02	997	10,71
2018	2508	5,17	352334	0,03	952	13,79
2019	2460	7,81	441517	0,03	737	20,56
2020	2239	6,98	462374	0,03	518	31,55
2021	2242	7,71	493271	0,03	542	30,83
2022	1190	7,40	203588	0,05	-	-
2023	1224	8,51	176290	0,07	-	-

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [14]

Аналогічно, у сфері поводження з відходами ефективність витрат зросла з 0,018 млн грн на 1 тис. тонн відходів у 2014 році до 0,074 млн грн у 2023 році. Це може бути пов'язано з впровадженням нових технологій переробки та утилізації відходів, а також із посиленням регуляторних вимог.

З 2014 до 2021 року значно покращилася ефективність витрат на очищення забруднених вод. У 2014 році витрати становили 8,15 млн грн на 1 млн м³ забруднених вод. У 2021 році вони зросли майже в 4 рази – до 30,83 млн грн/млн м³. У 2022–2023 роках показник не розрахований через відсутність даних. Однак навіть таке зростання не відповідає рівню ЄС, де ефективність витрат на очищення вод становить 50–70 млн грн/млн м³.

У країнах ЄС ефективність екологічних витрат забезпечується через:

– *екологічне оподаткування*. Використання податків на викиди та забруднення стимулює підприємства до зменшення негативного впливу на довкілля. Так, у Німеччині та Франції застосовуються високі ставки екологічних податків, що сприяє впровадженню чистих технологій. Тоді як ставки екологічних податків в Україні є відносно низькими, що знижує стимулюючий ефект для підприємств щодо зменшення забруднення [10];

– *запровадження фінансових стимулів* – субсидій та грантів на впровадження екологічно чистих технологій та розвиток відновлюваних джерел енергії. У Польщі діє система фінансування природоохоронних заходів через екологічні фонди, що забезпечує підтримку пріоритетних проектів [11];

– *активний розвиток екологічного страхування*. Зокрема, у країнах ЄС, таких як Франція та Німеччина, система екологічного страхування покриває витрати на відновлення довкілля у випадку екологічних інцидентів [12].

Таким чином, інтеграція міжнародного досвіду та адаптація його до українських реалій сприятиме підвищенню ефективності витрат на зменшення забруднення та покращенню екологічної ситуації в країні.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження показало, що фінансування природоохоронної діяльності в Україні поступово зростає, проте його частка у ВВП залишається значно нижчою за міжнародні стандарти. У 2023 році екологічні витрати становили лише 0,12 % ВВП, тоді як у країнах ЄС цей показник сягає 1,5–3 %. Відсутність належного фінансування обмежує можливості модернізації екологічної інфраструктури та гальмує розвиток зеленої економіки. Для досягнення економічного зростання через екологічну відповідальність Україна повинна збільшити фінансування природоохоронних заходів, піднявши їхню частку у ВВП до не менше 1,5 %.

Розподіл коштів є нерівномірним: значні інвестиції спрямовуються на очищення водних ресурсів та поводження з відходами, тоді як фінансування охорони повітря та відновлення ґрунтів залишається недостатнім. Ефективність екологічних витрат демонструє позитивну динаміку, проте її рівень ще не відповідає європейським стандартам. Зокрема, витрати на скорочення викидів в атмосферу за останнє десятиліття зросли утричі, проте залишаються нижчими за показники розвинених країн.

Порівняння українських показників з міжнародним досвідом свідчить про необхідність

удосконалення механізмів фінансування природоохоронних заходів. Зокрема, варто звернути увагу на підвищення ставок екологічних податків. Забезпечити фінансову відповідальність підприємств за ймовірні екологічні збитки можливо шляхом запровадження системи екологічного страхування та превентивних заходів. Необхідно також забезпечити цільове використання надходжень від екологічних податків на фінансування природоохоронних проєктів та підтримку екологічних ініціатив.

Подальші дослідження у цьому напрямі будуть зосереджені на розробці механізмів підвищення ефективності екологічних витрат, вивченні міжнародного досвіду фінансування природоохоронних заходів та впровадженні державно-приватного партнерства. Важливим завданням є стимулювання підприємств до модернізації через екологічне оподаткування та створення сприятливих умов для розвитку відновлюваної енергетики.

Література

1. Касич А., Вохозка М., Десятник Б. Екологічна відповідальність як складова системи стратегічного управління підприємством. 2020. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16865/1/PIONBUG_2020_P063-064.pdf (дата звернення: 09.10.2024).
2. Курбет М., Король С. Аналіз екологічних аспектів соціальної відповідальності підприємств торгівлі та їх відображення в звітності. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. № 1(48). С. 206-217. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3960>.
3. Бродович Ю., Бродович В. Екологічна відповідальність у сучасному бізнесі: стратегії раціонального використання природних ресурсів. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск № 69. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-14>.
4. Білик І. І., Кіндій М. В., Подарин В. Р. Екологічна відповідальність: свідома мода у контексті глобальної тенденції, її українська та світова практика. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. DOI: [10.32702/2307-2105-2021.11.79](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.79).
5. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання : монографія / Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Хомюк Н. Л., Войчук М. В., Савчук А. Ю., Коломечюк В. В., Цимбалюк С. М. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 514 с.
6. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Савчук А. Ю. Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 208 с.
7. Павліха Н. В., Яковлюк В. А., Цимбалюк І. О. Управління транскордонними водними ресурсами на засадах сталого розвитку : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 369 с.
8. Зварич Р., Масна О., Рівіліс І. Методологічні засади формування концепції зеленої економіки. *Вісник Економіки*. 2022. № 4. С. 131-144.
9. Бут Ю. С. Досвід країн Європейського Союзу щодо застосування фіскальних інструментів в екологічній політиці. *Ефективна економіка*. 2011. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=729> (дата звернення: 15.10.2024).
10. Федчишин В. Застосування екологічних податків в Україні. *Центр економічної стратегії*. 2024. URL: <https://ces.org.ua/environmental-taxes-in-ukraine-policy-brief/> (дата звернення: 15.10.2024).
11. Якушенко Л. Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2012. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/analiz-dosvidu-evropeyskogo-spivrobitnictva-schodo-formuvannya-i> (дата звернення: 18.10.2024).
12. Криворучкіна О. Екологічне страхування: світовий досвід та перспективи в Україні. *Ecolog-UA*. 2021. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ekologichne-strahuvannya-svitovyy-dosvid-ta-perspektyvy-v-ukrayini> (дата звернення: 18.10.2024).
13. Державна політика у сфері «зеленої» енергетики: глобальні тренди та національні пріоритети. *RePower Ukraine*. 2024. URL: <https://repowerua.org/uk/novini/derzhavna-politika-u-sferi-zelenoyi-energetiki-globalni-trendi-ta-natsionalni-prioriteti/> (дата звернення: 09.10.2024).
14. Економічна статистика / Навколишнє природне середовище. *Державна служба статистики України*. 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ns.htm (дата звернення: 20.10.2024).
15. Government expenditure on environmental protection. *Eurostat*. 2024. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_environmental_protection (дата звернення: 20.10.2024).

References

1. Kasych, A., Vokhozka, M. and Desiatnyk, B. (2020), "Environmental responsibility as a component of the strategic management system of an enterprise", available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16865/1/PIONBUG_2020_P063-064.pdf (access date October 09, 2024).
2. Kurbet, M. and Korol, S. (2023), "Analysis of environmental aspects of corporate social

responsibility of trade enterprises and their reflection in reporting", *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, no. 1(48), pp. 206-217.

3. Brodovych, Yu. and Brodovych, V. (2024), "Environmental responsibility in modern business: Strategies for the rational use of natural resources", *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue no. 69, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-14> (access date October 09, 2024).

4. Bilyk, I.I., Kindii, M.V. and Podaryn, V.R. (2021), "Environmental responsibility: Conscious fashion in the context of a global trend, its Ukrainian and world practice", *Efektivna ekonomika*, no. 11, DOI: 10.32702/2307-2105-2021.11.79.

5. Pavlikha, N.V., Tsymbaliuk, I.O., Khomiuk, N.L. et al. (2022), *Bezpeka staloho rozvytku rehioniv ta terytorialnykh hromad Ukrainy na zasadakh inkluzyvnoho zrostantia* [Security of sustainable development of regions and territorial communities of Ukraine on the principles of inclusive growth], monograph, Vezha-Druk, Lutsk, Ukraine, 514 p.

6. Pavlikha, N.V., Tsymbaliuk, I.O. and Savchuk, A.Yu. (2022), *Stalyi rozvytok turyzmu ta rekreatsii: suchasni vykyky i perspektyvy dlia Ukrainy* [Sustainable tourism and recreation development: modern challenges and prospects for Ukraine], monograph, Vezha-Druk, Lutsk, Ukraine, 208 p.

7. Pavlikha, N.V., Yakoviuk, V.A. and Tsymbaliuk, I.O. (2023), *Upravlinnia transkordonnykh vodnykh resursamy na zasadakh staloho rozvytku* [Transboundary water resources management based on sustainable development principles], monograph, Vezha-Druk, Lutsk, Ukraine, 369 p.

8. Zvarych, R., Masna, O. and Rivilis, I. (2022), "Methodological principles of forming the concept of green economy", *Visnyk Ekonomiky*, no. 4, pp. 131-144, DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.04.131>.

9. But, Yu.S. (2011), "Experience of European Union countries in applying fiscal instruments in environmental policy", *Efektivna ekonomika*, no. 10, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=729> (access date October 15, 2024).

10. Fedchyshyn, V. (2024), "Application of environmental taxes in Ukraine", *Center for Economic Strategy*, available at: <https://ces.org.ua/environmental-taxes-in-ukraine-policy-brief/> (access date October 15, 2024).

11. Yakushenko, L. (2012), "Analysis of European cooperation experience in the formation and implementation of environmental policy institutions and instruments", *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*, Kyiv, Ukraine, available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/analiz-dosvidu-evropeyskogo-spivrobitnictva-schodo-formuvannya-i> (access date October 18, 2024).

12. Kryvoruchkina, O. (2021), "Environmental insurance: Global experience and prospects in Ukraine", *Ecolog-UA*, available at: <https://ecolog-ua.com/news/ekologichne-strahuvannya-svitovyy-dosvid-ta-perspektyvy-v-ukrayini> (access date October 18, 2024).

13. RePower Ukraine (2024), "State policy in the field of 'green' energy: Global trends and national priorities", available at: <https://repowerua.org/uk/novini/derzhavna-politika-u-sferi-zelenoyi-energetiki-globalni-trendi-ta-natsionalni-prioriteti/> (access date October 09, 2024).

14. State Statistics Service of Ukraine (2024), "Economic statistics / Environmental protection", available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ns.htm (access date October 20, 2024).

15. Eurostat (2024), "Government expenditure on environmental protection", available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_environmental_protection (access date October 20, 2024).

Цимбалюк І.О., Хомюк Н.Л., Смалюк В.М.

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ЧЕРЕЗ ЕКОЛОГІЧНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Мета. Мета статті полягає в аналізі фінансування природоохоронних заходів в Україні, оцінюванні його динаміки та ефективності у порівнянні з міжнародними стандартами, а також у виявленні проблем і перспектив розвитку зеленої економіки як чинника довгострокового економічного зростання.

Методика дослідження. Використано такі методи: абстрактно-логічний – для узагальнення інформації та формування теоретичних висновків щодо екологічної відповідальності; аналізу та синтезу – для оцінювання фінансових механізмів екологічного розвитку; порівняльний – для зіставлення рівня екологічних інвестицій в Україні та країнах ЄС; графічний – для візуалізації динаміки екологічних витрат та їхньої ефективності.

Результати дослідження. Встановлено, що рівень фінансування природоохоронних заходів в Україні залишається недостатнім для забезпечення сталого розвитку та відповідає лише 0,12 % ВВП у 2023 році, що значно поступається середньоєвропейським показникам (1,5–3 %). Аналіз динаміки капітальних інвестицій у природоохоронну діяльність виявив тенденцію до скорочення після 2019 року, що пов'язано з економічною нестабільністю, військовими діями та переорієнтацією бюджетних коштів. Виявлено нерівномірність розподілу екологічного фінансування: значні кошти спрямовуються на очищення водних ресурсів та поводження з відходами, тоді як охорона повітря та реабілітація ґрунтів залишаються недостатньо профінансованими. Проведено аналіз ефективності екологічних витрат, що

свідчить про їхній поступовий позитивний вплив на зменшення рівня забруднення.

Наукова новизна результатів дослідження. Набуло подальшого розвитку обґрунтування впливу екологічної відповідальності на економічне зростання через механізми фінансування природоохоронних заходів, що дає змогу оцінити ефективність екологічних витрат та їхню відповідність міжнародним стандартам, визначити основні диспропорції у розподілі екологічних інвестицій та розробити рекомендації щодо вдосконалення системи екологічного фінансування.

Практична значущість результатів дослідження. Практична значущість дослідження полягає в оцінці ефективності витрат на охорону довкілля та виявленні дисбалансів між капітальними інвестиціями та поточними витратами, що може бути корисним для органів державної влади та бізнесу. Отримані результати можуть бути використані для розробки механізмів збільшення капітальних інвестицій у природоохоронні технології, що сприятиме зменшенню рівня забруднення довкілля та покращенню екологічної ситуації в країні.

Ключові слова: екологічна відповідальність, соціальна відповідальність економічне зростання, зелена економіка, природоохоронні заходи, витрати на охорону навколишнього природного середовища, забруднення довкілля, екологічні інвестиції, сталий розвиток.

Tsybaliuk I.O., Khomiuk N.L., Smaliukh V.M.

ECONOMIC GROWTH THROUGH ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY: PROSPECTS FOR GREEN ECONOMY DEVELOPMENT IN UKRAINE

Purpose. The aim of the article is to analyse the financing of environmental protection measures in Ukraine, assess its dynamics and effectiveness in comparison with international standards, and identify challenges and prospects for the development of the green economy as a factor of long-term economic growth.

Methodology of research. The study employs the following methods: abstract and logical – to generalize information and formulate theoretical conclusions on environmental responsibility; analysis and synthesis – to assess financial mechanisms of environmental development; comparative – to compare the level of environmental investments in Ukraine and EU countries; graphical – to visualize the dynamics of environmental expenditures and their efficiency.

Findings. It has been established that the level of environmental protection financing in Ukraine remains insufficient to ensure sustainable development, amounting to only 0.12% of GDP in 2023, which is significantly lower than the European average (1.5–3%). The analysis of capital investments in environmental activities revealed a declining trend after 2019, attributed to economic instability, military actions, and the reallocation of budgetary funds. The study identified an uneven distribution of environmental funding: significant resources are allocated to water treatment and waste management, while air protection and soil rehabilitation remain underfunded. The analysis of the efficiency of environmental expenditures indicates their gradual positive impact on pollution reduction.

Originality. The substantiation of the impact of environmental responsibility on economic growth through the mechanisms of financing environmental protection measures has been further developed, allowing for an assessment of the effectiveness of environmental expenditures and their compliance with international standards. The main disparities in the distribution of environmental investments were identified, and recommendations for improving the environmental financing system were developed.

Practical value. The practical significance of the study lies in the assessment of the effectiveness of environmental protection expenditures and the identification of imbalances between capital investments and current expenses, which can be useful for government authorities and businesses. The obtained results can be used to develop mechanisms for increasing capital investments in environmental technologies, which will contribute to reducing pollution levels and improving the environmental situation in the country.

Key words: environmental responsibility, social responsibility, economic growth, green economy, environmental protection measures, environmental protection expenditures, environmental pollution, environmental investments, sustainable development.